Wij zijn deel van de natuur
(2) Verbonden met de natuur

Lezing

God zei: ‘Laat de aarde alle soorten levende wezens voortbrengen: alle soorten vee, kruipende dieren en wilde dieren.’ En zo gebeurde het. God maakte alle soorten in het wild levende dieren, alle soorten vee en alle soorten dieren die op de aardbodem rondkruipen. En God zag dat het goed was. God zei: ‘Laten Wij mensen maken die ons evenbeeld zijn, die op Ons lijken; zij moeten heersen over de vissen van de zee en de vogels van de hemel, over het vee, over de hele aarde en over alles wat daarop rondkruipt.’ God schiep de mens als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep Hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep Hij de mensen. Hij zegende hen en zei tegen hen: ‘Wees vruchtbaar en word talrijk, bevolk de aarde en breng haar onder je gezag: heers over de vissen van de zee, over de vogels van de hemel en over alle dieren die op de aarde rondkruipen.’

Gen 1,24-28 (NBV21)

Overweging

Goeie vrienden,

Karel had het vorige keer over onze vervréémding van de natuur: klimaatopwarming, teloorgang van biodiversiteit, verandering in landgebruik, gebrek aan zoet water, verstoring van de voedingsstoffencycli en chemische vervuiling van onze planeet: wat schiet er nog over van onze verbondenheid met de natuur zoals in het aards paradijs?. Toevallig of niet vandaag dag op dag op de 800ste verjaardag van het overlijden van de heilige Franciscus, zou ik me natuurlijk de vraag kunnen stellen hoe die de verbondenheid met de natuur beleefde. Temeer omdat dit nét het thema is van de derde klimaatwake die we op 14 oktober in de Madeleine in Brugge houden, pak ik het niet onmiddellijk zo aan. Ook niet door verder uit te weiden over wat we kunnen leren van de vele inheemse volkeren, hoeders van de natuur.
Gisteren, onder de diversiteit aan prachtige bomen op de Burg zaten we weer een uurtje in stilte met een aantal mensen in onze maandelijkse klimaatcirkel. Met nog het ruisen van de bomen maar ook het geroezemoes van verwonderde toeristen over dit klimaatevent in mijn oren, wil ik in deze toespraak nagaan óf er wel een weg terug is uit wat we het *Antropoceen* noemen: ons tijdperk waarin we als mens vervreemd zijn van de natuur en haar naar de vaantjes helpen. In tegenspraak met wat op ons kleine blaadje staat voor vandaag, lees je in heel wat boeken over dit onderwerp dat onze natuurvervreemding wél degelijk mede uitgelokt is vanuit onze joods christelijke cultuur. Zoals we in de lezing hoorden riep Genesis ons op de natuur aan ons te onderwerpen. De zogezegde zelfcorrecties hierop in de Bijbel via een God die zich zou openbaren in de natuur of oproept om de natuur als een goed rentmeester te beheren (duurzaam, milieuvriendelijk, weet je wel) blijken vandaag helaas schaamlapjes geweest te zijn voor het feit dat wij de natuur flagrant mis-meesterden. Ik hoef Karels sterk verhaal over de lobbymachine van de fossiele industrie, niet te herhalen.

Onze feitelijke vervreemding van de natuur werd inderdaad in de loop der eeuwen filosofisch wetenschappelijk onderbouwd door onder meer Bacon die herhaalde dat we de aarde moeten onderwerpen. Descartes ging vanuit het vóór-ópstellen van het denken, de natuur ten volle als een ding bestempelen, een object tegenover dewelke wij als subject vanuit ons denken ons ding mogen doen. Het motto van de nu zo fel in opspraak gekomen universiteit Gent luidt niet voor niets "Durf denken". Vrijheid van denken en kennis staan meer dan ooit voorop. Hier is op zich natuurlijk niets mis mee. Máár, er is wel duidelijk iets verkeerd gelopen sinds we in het aards paradijs, waar we nog ten volle die verbinding met de natuur beleefden, van de boom van kennis gingen eten. Met alle gevolgen van dien voor de natuur dewelke we feitelijk als wolven gingen onderwerpen met een schapenvacht aan van een "rentmeester": in de feiten een master in economie, via denken en kennis uit op steeds meer en meer rente, winst zeg maar. En zeggen dat God ons zo had gewaarschuwd voor dit euvel van het eten van die kennisboom….

Niet voor niets echter horen we de laatste jaren meer en meer over subtiele vormen van kennis die al in de dieren en de planten aanwezig zijn. Denk aan de communicatie tussen bomen waarover meer en meer onderzoek plaats vindt. Of aan vormen van intelligentie die men aantoont bij bijvoorbeeld honden en apen. Zelfs bij de ongewervelden zoals bij mieren botst men op wonderbaarlijk intelligent gedrag. Niet voor niets zijn ook bijen van wezenlijk belang bij de biodiversiteit.

Een van de belangrijkste inzichten die ik de voorbije 3 jaar opdeed in het meditatielaboratorium van YOT, sluit hier bij aan. Mediteren gaat uit van het feit dat we ons in het leven al te veel laten bepalen door binnenkomende gedachten om al dan niet tot bijkomende kennis te komen. De oefening die bij meditatie voortdurend herhaald wordt is juist het temperen van deze gedachtenstroom. Zo kan je na dagen, maanden of jaren oefenen geleidelijk aan, al was het maar héél even, "thuis" komen in een bewustzijnstoestand die vermoedelijk aansluit bij, iets heeft van, ruikt naar de natuurlijke zijnstoestand van planten en dieren: van de natuur dus waarvan we vervréémd zijn. Je kan leren proeven van het opnieuw deel worden van ons in wezen verbónden weten met de natuur. Een ander *weten* dan het weten van de wetenschap. Op dat moment begrijp je iets beter wat het zou kunnen betekenen wanneer we zeggen dat we een deel van de natuur zijn. Een ander *begrijpen* dan het begrijpen van het denken dat een zich vergrijpen aan de natuur werd. Pas echter als we de moeilijkheid beseffen van dit loslaten van onze gedachten, verstaan we hoe lastig is om überhaupt opnieuw de verbinding met de natuur te maken. Om zomaar over dat Antropoceen heen te wippen.

De meeste Christelijke mystieke denkers (Eckhart, Hadewijch, Ruusbroec, Franciscus) die het hebben over vormen van meditatie, worden meestal gelezen met het oog op het helpen vinden van een weg naar verbondenheid met God. Openheid voor andere levensbeschouwingen leert je echter met denkers als Pannikar inzien dat het hunkeren naar verbinding met God feitelijk ook een verlangen naar verbinding met de natuur inhoudt. Het wonderlijke is wel dat zowel bijvoorbeeld Boeddhisten als christenen met die natuur of God finaal uitkomen op eenzelfde smachten naar een universele bron van Liefde met een grote "L". En dat is maar goed ook want zowel die God van de Bijbel als de natuur met wie we iets hebben, zijn niet altijd zo liefdevol voor de mens. Ik hoef er geen plaatjes van Gods zondvloed of bosbranden bij te projecteren. De universele weg van de meditatie wijst ons dus op de uiterst belangrijke link tussen het temperen van ons denken en het hierdoor komen tot een mogelijke bron van liefde, mededogen of opkomen voor de natuur.

Ik vat samen.

Deze toespraak wil geen pleidooi zijn voor het afbreken van het belang van ons denken en de wetenschap “an sich”. Het rationalisme heeft ons inderdaad veel vruchten opgeleverd. Denk alleen al maar aan de geneeskunde. Het punt is echter wel dat we vandaag zitten met de verschrikkelijke gevolgen van onze vervreemding van de natuur. Deze vervreemding werd uitgelokt door het primaat van het denken dat via wetenschap, onze technische en economische overheersing vrij spel liet. De groene transitie heeft het om het braaf te zeggen, verdraaid keilastig om hier een antwoord op te bieden. Concreet: de Green Deal van Europa alleen al, stelt niet meer zoveel voor. Over Amerika zwijg ik. Het hoopvol stiller maken van onze drang naar denken helpt ons echter te herontdekken dat we op zijn minst weer voeling kunnen krijgen met de zijns-toestand van die natuur: willen we opnieuw verbinding met de natuur krijgen, ons ermee één weten. Deze vertoont een logica die we met ons overdreven toelaten van denken over het hoofd zien. Meditatie kan een opstapje zijn bij deze Heidegeriaanse herontdekking van dit zijn. Door op deze manier regelmatig in die natuur te zijn, erin te verwijlen, op haar golflengte proberen te komen, kunnen we gaandeweg een ontvangende houding aannemen. Deze doet ons openstaan voor de essentie van wat Franciscus bedoelde met zijn Zonnelied, vandaag precies 800 jaar geleden. De eenheid met de natuur of met God betekent finaal: kiezen voor de liefde. De zon, de maan, de bomen en de bloemen, kortom de natuur: ze worden onze broers en zussen voor wie we vol liefde zorg dragen zoals in *Laudato Si’* uitgewerkt. Concreet zonder nonsens: resoluut kiezen voor de groene transitie, ondanks alles, zonder pardon!

Henk Opdebeeck
De Lier, Brugge, 4 oktober 2026